

...Bəşər övladları yenə də ilk və ən böyük düşmənləri ilə üz-üzə, göz-gözdirlər. Yenə nəfsləri ilə sınağa çəkiliblər. Əcdadlarını cənnətdən qovdurmuş qılıncdan iti, ən dəhşətli silahdan daha qorxunc tamah bu dəfə onları qula çevirməyə hazırlaşır. Ondən qurtuluş iradədə, imanda - nəfsinin köləsi deyil, ağası olmaqdadır.

Mənəviyyat əbədiyyətin maddiyyətə yox, ona məxsus olduğunu hər anda, hər məqamda müxtəlif yollarla, üsullarla xatırladır. Amma gördüyümüz odur ki, bundan dərs almayanlar yenə dünya malına, əslində, nəfslərinə əsirdirlər. Bunun üçün birbirlərini didib-parçalamağa hazırdırlar.

Vəsiyyət kəskinləşir. Kin-küdurət böyüyür. Və bu an...
- Stop! 5 dəqiqəlik fasilə! -
Rejissorun səsi bizi öz ələmimizə qaytarır.

Bura teatrdir...

Diqqət! Məşq gedir!

Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində yazıçı-dramaturq Hüseynbala Mirələmovun artıq iki mövsümdür oynanılan “Vəsiyyət” pyesinin növbəti məşqi gedir. Əsərin müəllifi də tamaşa salonunda, məşqi izləyənlər arasındadır. Tamaşanın quruluşçu rejissoru respublikanın əməkdar artisti, Sumqayıt Dövlət Teatrının baş rejissoru Firudin Məhərrəmov məsləhətləşmək üçün onu səhnəyə dəvət edir. Aktyorlar da onların başına toplaşır.

Bir neçə dəqiqə sonra səhnədə hər kəs öz yerini tutmağa hazırlaşır. Yenə rejissorun səsi ucalır: - Ləman, sən keç o tərəfə. Belə daha yaxşı olar. İndi başlayırıq. Burda narazılığımızı, etirazımızı daha kəskin ifadə edirik.

Məşq davam edir. Səhnədə vəziyyət gərginləşir. Bəşər övladları ilk və ən böyük düşmənlərinə - nəfse yenilir. Hələ ki Şər qalib gəlir...

“Dövrənin evi”ndə...

Aktyorların hər biri öz rolunu elə mənimsəyib ki, sanki baş verən hadisələrin iştirakçılarıdır. Amma səhnədə tamaşa yox, məşq getdiyi rejissorun ararib hansısa aktyora müraciəti, hadisələrə müdaxiləsi, yaxud da aktyorların nə isə soruşması xatırladır.

...Səhnədə - “Dövrənin evində” qoyulmuş iri masanın ətrafına toplaşanlar böyük, mehriban bir ailəni xatırladırlar. Rejissor yenə məşqə qısa fasilə verir. Aktyorlar, aktrisalər, rejissor və müəllif söhbət edirlər. Olduqca səmimi bir ab-hava yaranır. Öz-özümə “Fürsətdir” deyib aktrisalardan birini söhbətə çəkirəm.

Bələliklə, ilk müsahibəm əməkdar artist Almaz Amanova olur. Tamaşanın mövzusunun aktual olduğunu deyir: “Müəllif Hüseynbala Mirələmov əsərinə qəhrəmanları günümüzdən seçsə də, hadisələr zamanımızda baş versə də, mövzu bütün dövrlərə əsləşir, həmişə müasirdir. “Vəsiyyət” pulun cəmiyyətdə hökmranlığını göstərən aç - qara komediyaadır. Milyonçu Dövrənin ölümündən sonra vəsiyyət açıldığı məqamda qohumlarının vicdanlarını, simalarını necə itirdikləri, qohumluğun, insanlığın yaddan çıxdığı çox ustalıqla təsvir olunur... Mən bu tamaşanın Zəhrasıyam. Zəhra dinər xanımdır, hicab geyinir. Yəqin, başqa məqamlarda “Dünya malı dünyada qalacaq” deyə öyüd-nəsihət də verər. Amma o da nəfsinin imtahanından keçə bilmir, digər qohumları kimi, Allahın buyurduqlarını, müqəddəs kəlamları inkar edir, pulun əsirinə çevrilir. Zəhra mənim yaradıcılığında yeni obrazdır!”

Aktrisa məşqə dönür. Bu an diqqətim səhnənin sağ küncündə, pərdə arxasında hazır dayanmış işçilər cəlb edir...

“Gözəgörünməz” qəhrəmanlar

Bunlar teatrın “gözəgörünməz” qəhrəmanlarıdır. Təqdim olunan hər bir tamaşada xeyli əməkləri, əziyyətləri var. Ona görə bütün tamaşaçı alqışlarında səhnədəkilər qədər onlar da pay sahibidirlər. Bunu da dyənirlik ki, teatrdə istər məşq, istərsə də tamaşa prosesində, beləcə, səhnənin pərdəsi arxasında hər dəqiqə sərvaxtdırlar, çünki hər an onlara ehtiyac yarana bilər.

Teatrın texniki işçilərinə yaxınlaşıram. Əlbisə səxinin müdiri Valide Qədimova səhnəyə boylanır. Sonra söhbətə razılıq verir. Birlikdə Akademik Milli Dram Teatrının Əlbisə sexinə yollanıırıq.

YÜKSƏK MƏNƏVİYYATA SƏSLƏYƏN “VƏSİYYƏT”

Geniş otaqda hər cür əşya var. Valide xanım bura ilk dəfə 1980-ci ildə, Mədəni-Maarif Texnikumunun birinci kursunun tələbəsi ikən gəldiyini söyləyir: “Teatra böyük marağım var idi. Tamaşalara həvəslə gedir, baxa-baxa səhnəarxası işlərin, səhnə necə qurulmalı, aktyorların, aktrisaların necə hazırlaşdıqları barədə düşündürdüm. Burda Cabbar adlı bir kişi işləyirdi. İndi həyatda deyil. Ona burda çalışmaq istədiyimi söylədim. Elə o vaxtdan qaldım, işlədim. Teatrın maaşının lap az olduğu, bir “şırvan”a işlədiyim vaxtlar oldu. Ancaq iş yerimi dəyişməyi ağılıma da getirmədim. İnsan görək sənətin sevsin, sevmədinse, orda işləmə. Yaxda məzuniyyətə çıxırıq, bir həftə sonra bura üçün dənaxıram. Bu teatrdə kimlərlə işləmədim?! Hökumə Qurbanova, Səməndər Rzaev, Şəmsi Bədəlbəyli, Ağasadiq Gəraybəyli... Saymaqla bitməz... Onların tamaşaya necə hazırlaşdıqlarını görmək, səhnənin bir tərəfində dayanıb oyunlarını seyr etmək başqa bir aləm idi!”

Valide xanım bütün rekvizitlərin yerini, kimə nə lazımdır, necə dəyərlər, gözüyümlü bilir. Deyir: “Tamaşa vaxtı gəlib görsəniz ki, işiği hiss edirlər. Müəyyən anlarda işiç oları yerlərə gəlirlər və biz də bu barədə çətinlik çəkmirik.

Bizdə hər reğin öz mənəsi var. Tamaşa əsnasında elə psixoloji məqamlar yaranır ki, aktyorun hislərini üzə çıxaran bir işiç olmalıdır. Bunun üçün müəyyən işiqlər qurulmalıdır. İşimiz dəqiqliyi və həssaslığı sevır. Pul arxasında işləyəndə diqqət yalnız və yalnız tamaşaya yönəlməlidir, replika gözənlilməlidir. Bəzi anlarda biz replika verməliyik. “Teatr səhrlir bir aləmdir” deyənlər haqlıdır. Mən bu səhrə düşmüşəm.

Qarşıda işiç var...

Səhnəyə dönürəm. “Vəsiyyət” tamaşasının yaradıcı heyəti müəlliflə məsləhətləşir. Məşqi izləməyə

Akademik Milli Dram Teatrının baş direktoru Azərpəşə Nemətov da gəlir. 10 mart Azərbaycan Milli Teatr Günü münasibətilə teatrın bugünü, repertuarı, problemləri və uğurları barədə fikirlərini dyəniririk.

Azərpəşə müəllim danışı: “Martin 10-da 144-cü teatr mövsümü bitir, 145-ci başlayır. Keçən teatr mövsümündə Cəfər Cabbarlının “Almaz”, Elçinin “Cəhənnəm sakinləri”, Canni Rodarinin “Çipolino” və başqa əsərlər, yeni il şənlikləri hazırlandı. Bundan başqa, İlyas Əfəndiyevin “Boy çiçəyi və yaxud sən həmişə mənimsəsen” pyesi yeni quruluşda, yeni heyətdə tamaşaçılara təqdim olundu. Hüseynbala Mirələmovun “Vəsiyyət” əsəri səhnələşdirildi. Repertuardakı həm dünya, həm də Azərbaycan ədəbiyyatından seçərək səhnələşdirdiyimiz digər tamaşalar da göstərilir. Yeni mövsüm üçün maraqlı planlarımız, layihələrimiz var. Eyni zamanda bizdə kiçik səhnə hazırlanır. Kiçik səhnələr Avropada da nadirdir. Azərbaycanı isə yeganədir.

Teatrın daxili ab-havasını soruşuruq. Direktor həm razılığını, həm də ümidlərini dilə getirir: “İrəli gedirsənsə, demək, qarşıda işiç var. Səni o işiç aparır. Biz də dayanmadan irəliləyirik. Həyat davam edir. Akademik Milli Dram Teatrı Azərbaycanda ən böyük teatrlardır və iki akademik teatrdən biridir. Möhtəşəm tarixi, özünəməxsus ənənələri var. Kollektivimiz bu gün də böyükdür. İşçilər işlə təmin olunmalıdırlar. Bu, rəhbərliyin vəzifəsidir. Görək rejissorlar da elə əsərlər ortaya qoysunlar ki, aktyorlar sevsinlər, bəyənəsinlər, ona qoşulsunlar, məsləkdaş olsunlar”.

Tamaşaçının teatra münasibətinin çox yüksək olduğunu söyləyən Azərpəşə Nemətov qürurla salonun lojasını göstərir: “Tamaşa vaxtı bəlkə oralarda boş yer tapa bilərsiniz. Teatra tələbat var. Bizim teatrın tamaşalarına çox gəlirlər, hətta cənablar - ingilislər, rumınlar, yunanlar, ruslar da gəlirlər. Onlara tərcümə də verə bilirik. Amma tərcümə sistemi bir qədər

narahatlıq yaradır. Əcnəbi tamaşaçılarımıza annotasiyalar təqdim edirik. Onlar elə hazırlanır ki, oxuyandan sonra tamaşanı rahat anlaya bilərlər”.

Söhbət yaradıcı heyətdən düşür. Teatrın baş direktoru hazırda aktyor problemi olmadığını bildirir: “Əlbəttə, gəncilər daha çox gəlsələr, yaxşı olardı. Amma bizdə qoca da qalmayıb axı. Əksəriyyəti dünyasını dəyişib. Orta yaşlılarımız çoxdur. Cavanlar bu teatrın çox böyük ənənələri olduğunu bilərək gəlməlidirlər. Doğrudur, istedad əsas şertdir. Bizim struktura, üsluba, estetikaya uyğundursa, biz onu on əllə işə götürürük. Teatrdə bu mənada qaydalar fütboldakı kimidir, komandanda yaxşı oyunçunu oynamasını istəyirsən. Aktyor bacarıqlı olsun ki, səhnəyə çıxarsan. Tamaşaçının yadında qalır, sevgisini qazanırsa, həmişə afişədə onun adını axtaracaq, görəndə tamaşaya baxmağa gələcək. Aktyorlar belə ulduza çevrilirlər. Deyim kimi, istedad əsas şertdir. Amma yalnız istədəda güvənmək olmaz, zəhmət çəkməli, öz üzərində işləməlisən. Hüseynbala Mirələmovun “Axirətdən gələn zəng” əsərini “Vəsiyyət” adı ilə hazırlayırdıq. Altı ay başqa heyət çalışdı. Mənim sevdiyim aktyorlardı, amma rol onlara düzgün verilməmişdi. Başqa rejissor dəvət etdik. Meydana gözəl bir tamaşa qoyuldu, həm teatrimızda, həm də bölgələrdə qastrol səfərlərində dənə-dənə uğurla nümayiş etdirilib və belə də davam edəcək”.

Var-dövlətin xoşbəxt edə bilmədiyi insanlar...

Aktyorların dincəldiklərini görüb onlara yaxınlaşıırıq. Əməkdar artist Münəvvər Əliyevanın təəssüratlarını dyənirik: “Mən tamaşada evin xanımını - Röyanı oynayıram. Bəzən insan yoxsulluq içində yaşayır, amma sevdiyi insanla dünyanın xoşbəxti olur. Röyanın həyatı da belə keçirmiş. Bir gün sevdiyi evdən çıxır və ilim-ilim itir. Röya sevdiyi insandan xəbər tuta

bilmir. Sonradan həyatı dəyişir. Milyonçu Dövrənin arvadı Röya nə qədər varlı olsa da, özünü heç vaxt xoşbəxt hiss etmir. Cəmiyyətdə Röya kimi qadınlar çoxdur, hər şeyləri var, amma xoşbəxt deyillər. “Vəsiyyət”də qohumların içərisində təkəcə Röyanı pul maraqlandırır. Təəssüf ki, bu, onun laqeydliyindən irəli gəlir. Röya mənim yaradıcılığında fərqli bir obrazdır”. Əməkdar artist Mirzə Ağabəylinin öhdəsinə Dövrənin qardaşı Bayram rolunu ifa etmək düşür. O, əvvəlcə əsərin dili haqqında fikirlərini bölüşür: “Əsərin dili ağır olanda aktyorun zəhməti artır. Amma bu pyesdə dramaturq obrazların danışdığı dilini elə işləyib ki, aktyorlar əziyyət çəkmirlər. “Vəsiyyət”in dili elədir ki, sanki öz ailəndə, dostları, yoldaşlarımla danışırsan. Digər tərəfdən, rejissor Firudin Məhərrəmov aktyorları elə seçib ki, tərəf-müqabiləri bir-birini anlayır, bir-birindən güc alır.

“Vəsiyyət” həm tragediyadır, həm dramadır, həm də komediyaadır. Biz arzu edirik ki, tamaşanı xarici ölkələrə - həm Avropaya, həm də Şərqlə ölkələrinə qastrol səfərlərinə apara bilək. Tamaşanın mövzusu dünyanın bütün ölkələri üçün aktualdır. “Vəsiyyət”də mal-mülk üstündə narazılıqlar baş verir, bacı qardaşı, dost dostu, qohum qohumu tanımır. Müəllif göstərir ki, var-dövlət hərisliyi insanın içindədir. O hisləri içimzədə öldürməliyik. Tamaşanın tərbiyəvi əhəmiyyəti böyükdür”.

Qərarı tamaşaçı verir...

Əməkdar artist Abbas Qəhrəmanov Dövrə rolunun yaradıcılığında hər zaman özünəməxsus yer tutacağını diqqətə çatdırır: “İfa etdiyim bütün rolların sənət həyatımda əhəmiyyəti var. Dövrənin də həmişə özünəməxsus yeri olacaq. Aktyorluq imkanlarımı - öz sözümlə demək üçün cəsəret, təpər, peşəkariqlik, rolu dəqiq oynama istəyi, səs, plastika etibarilə bütün imkanlarımı üzə çıxara bildiyimçün bu rol mənim üçün partlayışdır. Düşünürəm ki, biz tamaşanın rejissoru ilə birlikdə Dövrə rolunun düzgün ifa tərzini tapa bildik. Ona görə tamaşaçının marağına səbəb olur. Dövrə kimi insanlar həyatda çoxdur. İnsanlar bir-birlərini yalnız qarşılıqlı sevgi ilə xoşbəxt edə bilərlər. Dövrə üçün isə yalnız pul var. Deyir ki, mən qohumlarım, yaxınlarım üçün hər şey edəcəyəm. Əslində, Dövrə tənha insandır. Özünü aldadır. Sonda, gec də olsa, yanıldığını başa düşür”.

Tamaşaya Kamil İsmayılov uğurlu musiqi tərtibatı verib. Musiqi səhnədə baş verən hadisələr-dəki psixoloji məqamların açılmasına, aktyorların öz qəhrəmanlarının daxili dünyalarını, hislərini daha qabarıq ifadə etmələrinə yardım edir. “Vəsiyyət”in quruluşçu rəssamının - xalq rəssamı, Dövlət mükafatı laureatı Nazim Bəyqışiyevin zəhmətini də unutmmaq olmaz. Səhnə tərtibatı mövzunun, ideyanın açılmasına xidmət edir.

Hüseynbala Mirələmovun “Vəsiyyət” əsəri rejissor Firudin Məhərrəmovun Akademik Milli Dram Teatrında səhnə quruluşu verdiyi ikinci əsəridir. Bundan əvvəl Cəlil Məmmədquluzadənin “Anamın kitabı” pyesini bu teatrdə səhnələşdirib. “Məni Azərpəşə müəllim dəvət etdi. Əsərlə tanış oldum. Adətən, əsərdə məişət məsələləri görəndə, deyirlər, məişət mövzudur. Amma mən baxdım ki, burada məişətin içərisində çox dərin mətləblər var. Əsərdə qoyulmuş bəşəri ideya məni tutdu. Mənəviyyatla maddiyyət arasında dünya durduqca mübarizə gedir. Nə zaman ki mənəviyyat üstün gəlir, insan öz nəfsini cilovlaya bilər, əks halda maddiyyətin quluna çevrilir. O zaman daha böyük faciəyə çevrilir ki, bunlar qohumlar, doğmalar arasında baş verir. Yeni insan simasını nə qədər itirə bilər ki, doğmasını satar, onun ölümünə razı olar. Dövrə geri dönersə, ona xəyanət edənlərlə, əzab verənlərlə haqq-hesab çəkməlidir. Qohumları isə ömürlərinin sonunadək vicdan əzabı çəkməlidirlər. Sonda onların heç birinə heç nə qismət olmur. Tamaşanın sonu belədir ki, hadisələr real ola da bilər, olmaya da. Qərar verməyi tamaşaçının öhdəsinə buraxırıq”.

Əsərdə nəzərdə tutduğu ideyanın səhnə həllini görəndə müəllifin sevincini özündən də oxumaq mümkündür. Hüseynbala Mirələmov aktyor heyətinin peşəkariyyətində, tamaşanı çox yüksək səviyyədə təqdim etdiklərindən razılığını ifadə edir: “Cəmiyyətə mesaj verməliyik: yalnız mənəviyyatını qoruyan, hərisliyin, nəfsin insani dəyərləri puça çıxarmasına imkan verməyən cəmiyyət yüksələcək, əks halda bütün gözəlliklər solaraq məhv olacaq. “Vəsiyyət”in bu mesajını Akademik Milli Dram Teatrının yaradıcı heyəti çox təsirli, səmimi və inandırıcı üslubda, dəst-xətdə tamaşaçılara çatdırır. Əsərdə baş verən hadisələri yalnız Azərbaycanı aid etmək olmaz. Dünyanın hər yerində ailələrdə belə hadisələr baş verir. Milli-mənəvi dəyərlər bütün dünyada deformasiyaya uğrayır. Yer üzünün bugünkü mənzərəsinə götürek: sanki dünya məhvindən çıxıb, hər yerdə müharibələr, qırğın-lardır, amansızcasına uşaqları, qocaları qırırlar, elə bil rəhm hissəsi insanların qəlbindən silinib. Var-dövlət hərisliyi də əvvəlki vaxtlara müqayisədə çox-çox artıb. Dünya özünə gəlməlidir. Mənim qarşıma qoyduğum məqsədi aktyorlarımız uğurla tamaşaçılara çatdırı bilərlər”.

“Vəsiyyət”in məşqinin son səhnələridir. Vaxtilə Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Cəlil Məmməd-quluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir və daha neçə-neçə millət təəssübkeşi olan söz, qələm sahiblərimiz bildirdilər ki, millət zaman-zaman kəskin problemlərdə qarşılaşa, iqtisadi bəhrənlə da üzleşər, yoxsul da olar, varlı da. Başının üstündə düzgün ifa tərzini tapa bildik. Ona görə tamaşaçının marağına səbəb olur. Dövrə kimi insanlar həyatda çoxdur. İnsanlar bir-birlərini yalnız qarşılıqlı sevgi ilə xoşbəxt edə bilərlər. Dövrə üçün isə yalnız pul var. Deyir ki, mən qohumlarım, yaxınlarım üçün hər şey edəcəyəm. Əslində, Dövrə tənha insandır. Özünü aldadır. Sonda, gec də olsa, yanıldığını başa düşür”.

Bu gün Hüseynbala Mirələmovun “Vəsiyyəti”nin qəhrəmanlarından olan Elman meydanda tək qalsa da, geri çəkilmir, müasirlərinə deyir: “Vidansızlar! Sizi görürm lənətə gələsiz! Budur sizin əsl simanız. Bu! Puldan ötrü hər şeyinizi satarsız. Məniyinizi də, namusunuzu da, qeyrətinizi də”.

Dövr də başqadır, hadisələr də. Qəhrəmanların geyimi də, ev-əşiyi də daha gözəl, daha rahatdır. Ancaq yenə var-dövlət olan yerdə qardaş, bacı, həyat yoldaşı və digər qohumlar “rəhmətliyi”in geri dönməsini istəmir. Çünki içlərini görəcəklərindən, yaxınlarındən yayıpıb haqq-hesab istəyəcəyindən qorxurlar. Bu, sondurmu? Bəli, hələlik sonumuzdur. Amma Elman tək olsa da, hələ var. Deməli, insanlıq ölməyib. Şər çox meydan sulasa da, qələbə çalır...

Hüseynbala Mirələmovun “Vəsiyyəti”nin əsas mövzusu - qara komediyanın ağ işığı da elə budur...

Zöhrə FƏRƏCOVA, Ağəli MƏMMƏDOV (foto), “Azərbaycan”